IMVO Maatregelen in Bedrijfsperspectief

Bedrijfsperspectief op overheidsinstrumenten

The Terrace
Maart 2020

The Terrace, 2020
In opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken

Opgesteld door:
Marjolein Baghuis - Senior Consultant
Ümit Duman - Junior Consultant
Pierre Hupperts - Directeur

www.theterrace.nl

Inhoudsopgave

1. Conclusies en aanbevelingen 5

2. Conclusions and recommendations 7

3. Inleiding 9

4. Dashboard voor Positive Change 12

5. Bekendheid en implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's 14

6. Sectorsamenwerking 17

7. Belasting 20

8. Wet- en regelgeving op gepaste zorgvuldigheid 22

9. Wet- en regelgeving op transparantie 24

10. Subsidies 26

11. Overheidsinkoop & aanbestedingsbeleid 27

12. Keurmerken & certificering, voorlichting en het delen van best practices . 29

13. Coherent en langetermijnbeleid en handhaving 30

14. Stakeholders en factoren 32

Bijlage 1: Methodologie en bereikte doelgroep 35

Bijlage 2: Bronnenlijst 38

Bijlage 3: Vragenlijst van de enquête onder bedrijven 39

Dankwoord 51

1. Conclusies en aanbevelingen

In opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken onderzocht The Terrace welke overheidsinstrumenten, volgens het bedrijfsleven, het meest effectief zijn om bedrijven te stimuleren tot Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) op basis van de OESO-richtlijnen en de UNGP's. Het vooronderzoek bestond uit literatuuronderzoek en expertinterviews, gevolgd door een online enquête, individuele interviews en een groepsdiscussie met vertegenwoordigers van bedrijven.

Bij het lezen van deze conclusies is het van belang te beseffen dat de bedrijven die deelgenomen hebben aan het onderzoek vrijwel allemaal al in meerdere of mindere mate bezig zijn met Internationaal MVO. Ondanks meerdere initiatieven van het ministerie, brancheverenigingen en de onderzoekers hebben aan dit onderzoek nauwelijks achterblijvers op dit gebied meegedaan. Bedrijven die aangesloten zijn bij een sector-initiatief op het gebied van Internationaal MVO zijn juist oververtegenwoordigd in de steekproef.

Het is dus geen representatieve steekproef van het Nederlandse bedrijfsleven. De combinatie van de enquêteresultaten, interviews, literatuuronderzoek en de expertise van de onderzoekers en geraadpleegde experts leidt desondanks tot duidelijke conclusies. De conclusies worden steeds gevolgd door aanbevelingen.

1. De **bekendheid van de OESO-richtlijnen en de UNGP's is hoger onder grote bedrijven** (74%) dan onder kleine bedrijven (59%) in het onderzoek. Koplopers zijn meer bekend en relatief verder met het implementeren van gepaste zorgvuldigheid.

   - *Bevorder de kennis en implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's door deze zelf (en via partners) consequent te noemen en naar te vragen.*

2. Bedrijven hebben **behoefte aan een langetermijnbeleid van de overheid** die helderheid biedt over de richting en de visie. Dit maakt het effectiever voor bedrijven om te investeren in Internationaal MVO.

   - *Ontwikkel een langetermijnbeleid dat verder gaat dan één kabinetsperiode.*

3. Er is **behoefte aan integraal overheidsbeleid dat diverse thema's aan elkaar verbindt** en onderling prioriteert. Milieuthema's als klimaat en circulariteit en sociale thema's als leefbaar loon en veilige arbeidsomstandigheden in de waardeketen zijn bij verschillende ministeries belegd. Omdat verschillende ministeries aansturen op andere thema's, maakt dit voor bedrijven de samenhang onduidelijk en prioritering moeilijker.

   - *Ontwikkel een interministerieel, integraal overheidsbeleid op maatschappelijk verantwoord ondernemen, inclusief Internationaal MVO.*

4. Er zijn meerdere overheidsinstrumenten nodig om de diversiteit aan bedrijven in Nederland te laten starten met internationaal maatschappelijk verantwoord te ondernemen - of hen te bewegen hun activiteiten op dit gebied uit te bouwen. Het gedrag van verschillende typen bedrijven worden door verschillende instrumenten beïnvloed.

   - *Ontwikkel een **slimme mix aan overheidsinstrumenten**.*
   - *Verbreed **sectorale samenwerking** naar meerdere sectoren, met aandacht voor de risicosectoren. Stuur aan op het steeds hoger leggen van de IMVO-lat binnen convenanten en andere samenwerkingen. Dit wordt door de breedste groep van bedrijven gezien als instrument om tot gedragsverandering te leiden.*
   - *Richt een **systeem in met carrots en sticks**. Belasting en subsidies kunnen daarbij een belangrijke rol spelen.*
   - *Creëer in de slimme mix extra **aandacht voor het MKB**. Deze bedrijven hebben beperkte capaciteit en invloed op verandering in hun waardeketen en hebben daardoor andere ondersteuning nodig dan grote bedrijven.*
   - **Practice what you preach** *middels IMVO-criteria voor **overheidsinkoop**. Dit lijkt momenteel onvoldoende benut te worden, door beperkte kennis en implementatiekracht bij inkopers van de overheid. Breid het aantal product-categorieën waarop IMVO-criteria van toepassing zijn uit.*
   - ***Houd bedrijven en andere stakeholders aangesloten tijdens de ontwikkeling** van het beleid en de instrumenten. Dit zal het draagvlak en de effectiviteit vergoten.*

5. Bedrijven verwachten dat **wetgeving op het gebied van gepaste zorgvuldigheid en transparantie in de toekomst een belangrijke invloed** op het gedrag zal hebben. Dit wordt vooral gezien als instrument om achterblijvers te bewegen.

   - *Richt bindende maatregelen bij voorkeur internationaal in om internationaal opererende bedrijven niet onnodig administratief te belasten en een gelijk speelveld te creëren. De EU wordt hiervoor als voornaamste partner gezien.*
   - *Overweeg de groep bedrijven die verplicht zijn jaarlijks niet-financiële informatie te rapporteren uit te breiden; hiervoor is ruimte binnen de EU-Richtlijn.*
   - *Maak bij bindende maatregelen duidelijk wat van bedrijven geëist wordt en richt goede monitoring in.*
   - *Besteed extra aandacht aan de kleinere bedrijven, daar hun kennis over en capaciteit voor gepaste zorgvuldigheid beperkt is.*

2. Conclusions and recommendations

Commissioned by the Netherlands Ministry of Foreign Affairs, The Terrace conducted research among Dutch companies to understand which government measures they see as the most effective to encourage companies to engage in International Responsible Business Conduct (IRBC) based on the OECD-guidelines and the UNGPs. The research project started with desk research and expert interviews, followed by an online survey, individual interviews and a group discussion with representatives of companies.

When reading these conclusions, it is important to keep in mind that almost all of the companies that participated in this research are already engage in international RBC. Despite different efforts by the ministry, industry associations and the researchers, hardly any laggards in this field participated in this research. On the other hand, the is an overrepresentation of companies from sectors with a related sector-initiative.

Therefore, the sample is not fully representative of Dutch businesses. The combination of the survey results, interviews, desk research and the expertise of the researchers and the consulted experts nevertheless leads to clear conclusions. Each of the conclusions is followed by recommendations.

1. The **awareness of the OECD guidelines and UNGPs is higher among large companies** (74%) than among small companies (59%) in the survey. Front runners are more familiar and relatively further with the implementation of due diligence.

    - *Promote awareness and implementation of the OECD guidelines and UNGPs by consistently referencing them and asking for acknowledgement, both directly and through partners.*

2. **Companies need long-term government policy** that provides clarity about the direction and the vision. This makes it more effective for companies to invest in international RBC.

    - *Develop a long-term policy that goes beyond a single government term.*

3. There is a **need for integrated government policy that connects and prioritises various topics**. Environmental topics such as climate and circularity and social topics such as living wage and safe working conditions in the value chain have been assigned to different ministries. Because these ministries focus on different themes, this makes coherence unclear for companies and makes prioritization more difficult.

   - *Develop a long-term policy that goes beyond a single government term.*

4. A combination of different governmental imeasures is needed to get the diverse business community in the Netherlands to start conducting their business more responsibly - or to encourage them to expand their activities in this field. The behaviour of different types of companies is influenced by different imeasures.

   - *Develop a **smart mix of government measures**.*
   - *Expand **sectoral collaboration** to further sectors, with an emphasis on high risk sectors. Stimulate raising the bar on RBC within existing sector agreements and other collaborations. Sector collaboration is seen by a broad group of companies as an instrument to drive behavioural change.*
   - *Set up a **system with carrots and sticks**. Taxes and subsidies can play an important role in this.*
   - *Pay **extra attention to SMEs** in the smart mix. Smaller companies have limited capacity and influence on change in their value chains and therefore need different support from large companies.*
   - ***Practice what you preach** by applying international RBC criteria for **government procurement**. This seems to be underutilized at the moment, due to limited knowledge and implementation power with government buyers. Expand the number of product categories to which international RBC criteria apply.*
   - ***Keep companies and other stakeholders connected during the development** of new policy and measures. This will increase support and effectiveness.*

5. Companies expect **legislation in the areas of due diligence and transparency to have a major influence on behaviour** in the future. This is mainly seen as an instrument to move laggards.

   - *Preferably develop any binding measures internationally to avoid unnecessary burden on internationally operating companies and to create a level playing field. The EU is seen as the main partner for this.*
   - *Consider expanding the group of companies that are required to report non-financial information annually; there is room for this within the EU Directive.*
   - *For any binding measures, make clear what is required of companies and set up proper monitoring.*
   - *Pay extra attention to smaller companies, as their knowledge and capacity for due diligence implementation is limited.*

3. Inleiding

Achtergrond

Met het project 'IMVO-maatregelen in perspectief' beziet het Ministerie van Buitenlandse Zaken of en hoe het beleid voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen herzien moet worden. Hierbij kijkt het Ministerie van BZ of het huidige beleid voldoet aan de doelstellingen. Ook wordt een aantal onderzoeken uitgevoerd om inzichtelijk te krijgen welke elementen van nieuw beleid kunnen werken in de praktijk. En hoe andere Europese landen met internationaal MVO omgaan. Als blijkt dat het internationaal MVO-beleid vernieuwd moet worden, presenteert het kabinet de opties hiervoor.

Daarom wil het Ministerie de kennis en opvattingen van bedrijven, maatschappelijke organisaties, andere ministeries en wetenschappers over het huidige beleid weten. Omdat zij ervaring hebben met het huidige beleid en de huidige maatregelen. En omdat zij met het eventuele nieuwe beleid moeten kunnen werken.

Onderdeel van dit bredere project is onderzoeken wat het gedrag van bedrijven op het terrein van Internationaal MVO beïnvloedt en met name welke overheidsinterventies daarbij een rol spelen. Het Ministerie heeft The Terrace gevraagd om specifiek onder bedrijven te onderzoeken wat zij daartoe effectieve maatregelen vinden.

Doelstelling

Doel van dit project is antwoord te vinden op de vraag: wat zijn volgens bedrijven effectieve overheidsinstrumenten die leiden tot beter Internationaal MVO inclusief een (verbeterde) naleving van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights* (UNGP's) door bedrijven.

Onderliggende deelvragen zijn:

- *Welk effect hebben verschillende overheidsinstrumenten op het gedrag van bedrijven wanneer het gaat om het stimuleren van naleving van normen?*
- *Wat vinden bedrijven effectieve maatregelen en waarom?*
- *Wat voor (dwingende) maatregelen zullen volgens bedrijven hen helpen bij het naleven van de OESO-richtlijnen en UNGP's en/of leiden tot verandering en welke hulp en belemmeringen zien ze nationaal en internationaal?*

Opzet van dit rapport

Dit rapport begint met de conclusies en aanbevelingen die voortkomen uit het onderzoek.

Na deze inleiding geeft het onderzoek allereerst inzicht in de bekendheid en implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's.

Vervolgens gaat het rapport dieper in op de zes overheidsmaatregelen die uit dit onderzoek als meest effectief naar voren komen. Dit begint met een dashboard waarop deze zes instrumenten tegen elkaar worden afgezet. Daarna volgt voor elk van deze zes instrumenten een hoofdstuk met de bevindingen van de enquête, verrijkt met inzichten vanuit de gesprekken met bedrijven. Dit wordt gevolgd door een hoofdstuk waarin resultaten kort worden toegelicht voor drie aanvullende instrumenten die voor specifieke groepen effectief zouden kunnen zijn.

Het rapport wordt afgesloten met een hoofdstuk over coherentie van beleid en een hoofdstuk met inzichten in de stakeholders en factoren die – naast overheids-interventies – van invloed kunnen zijn op het Internationaal MVO-gedrag van bedrijven. In de bijlage volgen een toelichting van de methodologie en de steekproef en een overzicht van de betrokken personen en geraadpleegde bronnen.

Leeswijzer

Bij het lezen van dit rapport is het van belang te beseffen dat de bedrijven die deelgenomen hebben aan het onderzoek allemaal al in meerdere of mindere mate bezig zijn met Internationaal MVO. Slechts 1 van de 123 bedrijven die deelnamen aan de enquête gaf aan momenteel niks te doen op het gebied van duurzaamheid. Ook is het goed om te weten dat er aan de enquête meer dan gemiddeld bedrijven mee hebben gedaan uit sectoren met een op International MVO gerichte sectorsamenwerking zoals een IMVO-convenant.

Uit het literatuuronderzoek bleek dat er verschillen kunnen zijn in het gedrag van verschillende typen bedrijven. Omdat dit geen representatieve steekproef is van het Nederlandse bedrijfsleven hebben we voor alle bevindingen in de analyse steeds onderzocht of er verschillen zijn. Hierbij is steeds gekeken naar verschillen tussen:

- ***Grote bedrijven*** *met 500 werknemers of meer; en* ***kleine bedrijven****: bedrijven met 249 werknemers of minder;*
- ***Koplopers*** *die claimen dat de duurzaamheidsstrategie grotendeels of volledig is geïmplementeerd; en het* ***peloton****: bedrijven die claimen dat er losse projecten zijn of dat er recent begonnen is met de implementatie van de duurzaamheidsstrategie.*

Waar relevant is ook gekeken of het al dan niet aanwezig zijn van een sector-initiatief van invloed is op de verwachtingen van bedrijven.

Belangrijke parameters in de enquête

Uit het literatuuronderzoek is een lijst samengesteld van 15 relevante overheids-instrumenten. Over deze overheidsinstrumenten is aan de deelnemers van de online enquête gevraagd:

- *Of ze voor het bedrijf op het gebied van Internationaal MVO van invloed op het gedrag zijn (geweest) in het verleden, heden en de toekomst;*
- *Welke de meeste invloed kunnen hebben op (verbetering) van Internationaal MVO;*
- *Voor de meest invloedrijke instrumenten per bedrijf:*
  - *Waarschijnlijkheid: de kans dat het instrument invloed zal hebben op een bedrijf.*
  - *Impact: de mate van invloed dat een instrument zal hebben op een bedrijf.*

Uit de combinatie van de waarschijnlijkheid en impact leiden we de effectiviteit van de instrumenten af.

Focus in dit rapport

De zes overheidsinstrumenten die het meest zijn genoemd en/of effectief zijn bevonden zijn sectorsamenwerking, belasting, wet- en regelgeving op gepaste zorgvuldigheid, wet- en regelgeving op transparantie, subsidies en overheidsinkoop.

Deze worden per instrument uitgelicht in een eigen hoofdstuk. De hoofdstukken zijn steeds in dezelfde volgorde opgebouwd: de effectiviteit van het instrument, verschillen in de resultaten tussen verschillende type bedrijven, aangevuld met citaten uit de interviews en de groepsdiscussie. De hoofdstukken sluiten steeds af met aanbevelingen voor de inzet van het overheidsinstrument.

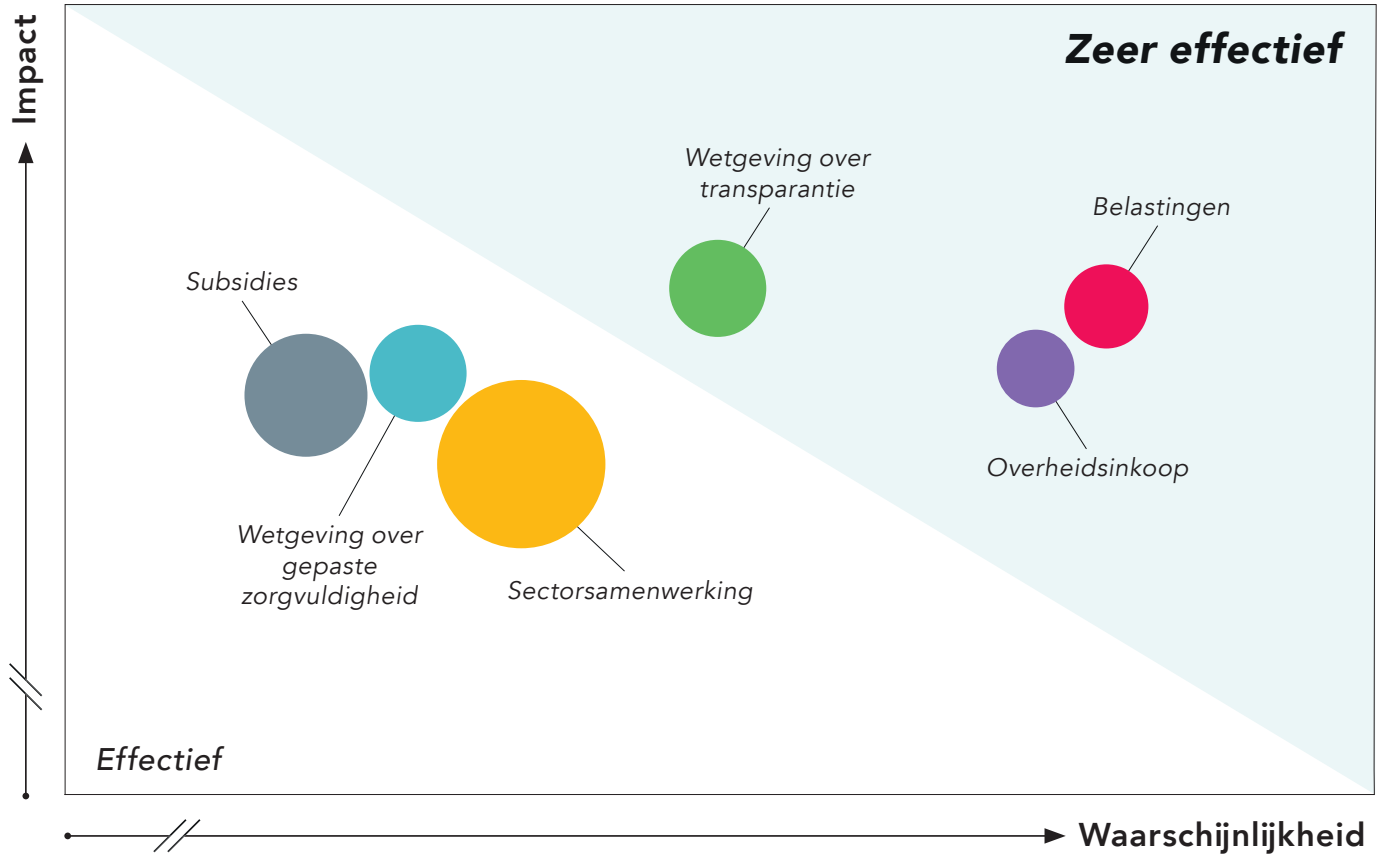
De negen overheidsinstrumenten die niet vaak genoemd en/of effectief bevonden worden zijn in dit rapport niet verder uitgediept. Dit zijn: benchmarks en ranglijsten, delen van *best practices*, voorlichting, keurmerken en certificering, en criteria voor deelname aan handelsmissies, investeringen, exportkredietverzekering, overheidsleningen en garantstelling door de overheid. Uiteraard kunnen zij voor specifieke doelgroepen van nut zijn, maar om een brede groep Nederlandse bedrijven in beweging te krijgen zijn zij minder relevant.

4. Dashboard voor Positive Change

De zes overheidsinstrumenten die volgens bedrijven het meest effectief zijn om gedragsverandering bij bedrijven te realiseren op het gebied van Internationaal MVO zijn:

- *Sectorsamenwerking*
- *Belastingen*
- *Wetgeving over gepaste zorgvuldigheid*
- *Wetgeving over transparantie*
- *Subsidies*
- *Overheidsinkoop*

Het dashboard hieronder toont de zes instrumenten die als meest effectief worden beschouwd door de ondervraagde bedrijven.

Het dashboard is als volgt opgebouwd:

- *De verticale-as toont de impact, de mate van invloed die bedrijven toekennen aan een overheidsinstrument indien het van kracht zou zijn.*
- *De horizontale-as toont de waarschijnlijkheid dat binnen het bedrijf zou leiden tot verbeterd Internationaal MVO.*
- *De combinatie van deze factoren bepaalt de effectiviteit.*
- *De grootte van de bollen staat in de verhouding tot het aantal bedrijven dat dit instrument genoemd heeft.*

Effectiviteit in de tijd

Naast de factoren voor deze berekende effectiviteit is bedrijven ook gevraagd om aan te geven op welk moment welke overheidsinstrumenten tot gedragsverandering leiden of hebben geleid. Onderstaande tabel toont de zes overheidsinstrumenten in de tijd, gerangschikt op de door bedrijven gepercipieerde invloed.

ZEER VAAK GENOEMD

VAAK GENOEMD

Verleden	Heden	Toekomst
Sectorsamenwerking	Sectorsamenwerking	Wet- en regelgeving: gepaste zorgvuldigheid
Subsidies	Subsidies	Sectorsamenwerking
Wet- en regelgeving: gepaste zorgvuldigheid	Wet- en regelgeving: gepaste zorgvuldigheid	Wet- en regelgeving: transparantie
Wet- en regelgeving: transparantie	Wet- en regelgeving: transparantie	Belasting/accijns/heffing
Belasting/accijns/heffing	Overheidsinkoop- & aanbesteding	Subsidies
Overheidsinkoop- & aanbesteding	Belasting/accijns/heffing	Overheidsinkoop- & aanbesteding

De rangorde voor verleden en heden verschilt niet veel van elkaar. Voor de toekomst stijgt de verwachte invloed van wet- en regelgeving op zowel gepaste zorgvuldigheid als transparantie. De verwachte invloed van sectorsamenwerking en subsidies loopt dan terug ten opzichte van de andere instrumenten. Hierin is geen verschil tussen bedrijven die momenteel al dan niet in hun sector samenwerken op het gebied van Internationaal MVO. Waarschijnlijk komt dit door het verwachte afnemende belang van sectorsamenwerking in het geval er wetgeving komt op gepaste zorgvuldigheid.

5. Bekendheid en implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's

Het Nederlandse Internationaal MVO-beleid is gebaseerd op de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights (UNGP's). De overheid ambieert dat in 2023 90% van de grote bedrijven in Nederland de OESO-richtlijnen onderschrijft als referentiekader voor hun internationale activiteiten.

"Responsible business conduct kan niet door één afdeling binnen een bedrijf uitgevoerd worden, dit moet door het hele bedrijf geleefd worden."

- Marijke Wolfs, ICC

Bekendheid met OESO-richtlijnen en de UNGP's

Gemiddeld genomen zegt 65% van de ondervraagde bedrijven dat de bestuurders (heel) bekend zijn met de OESO-richtlijnen en de UNGP's. Onder grote bedrijven is dit hoger dan onder kleine bedrijven. Ook is – zoals verwacht – de bekendheid groter onder koplopers dan binnen het peloton.

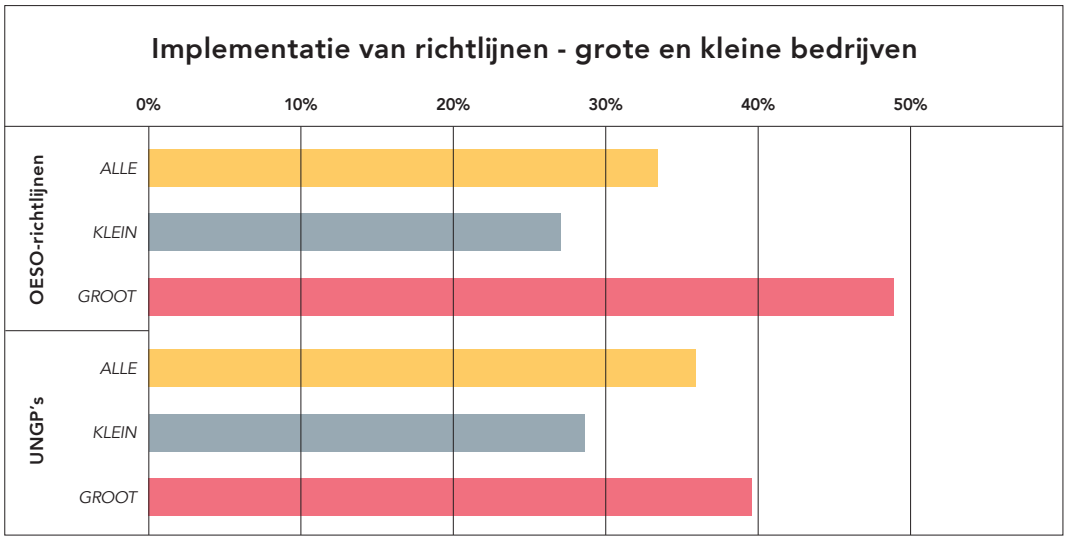
	Gemiddeld	Grote bedrijven	Kleine bedrijven	Koplopers	Peloton
Bekendheid met OESO-richtlijnen en UNGP's	65%	74%	59%	78%	56%

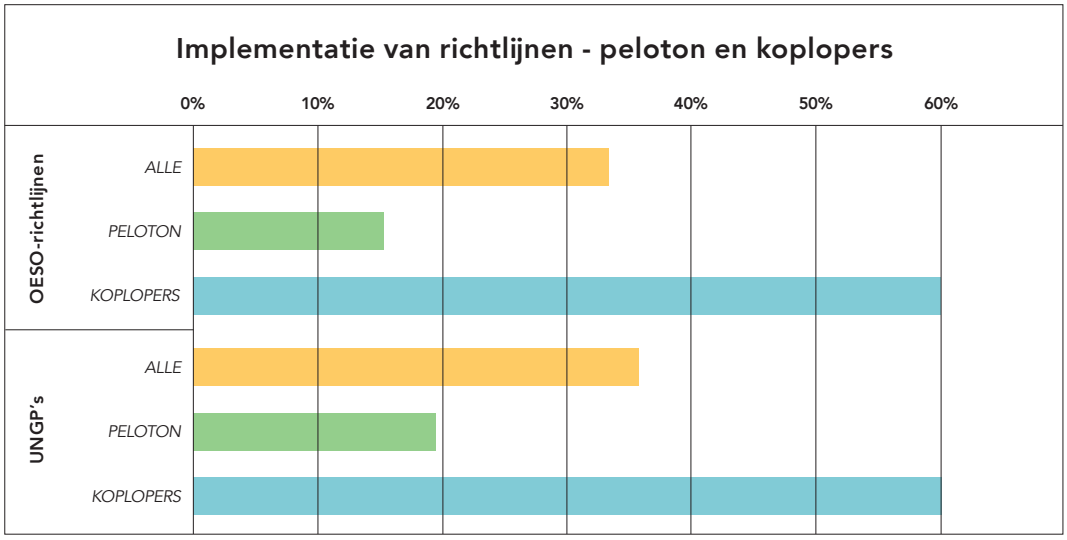
"Kleine bedrijven hebben veel op hun bord en zijn daarom op een andere manier met Internationaal MVO bezig. Ze doen dit niet per se volgens de letter van de OESO-richtlijnen, die velen niet eens zullen kennen."

- Linda van Beek, VNO-NCW

Implementatie van OESO-richtlijnen en de UNGP's

Terwijl 65% van de bedrijven zegt bekend te zijn met de richtlijnen, claimt een veel lager percentage de OESO-richtlijnen en de UNGP's grotendeels of volledig geïmplementeerd te hebben. Bij grote bedrijven en koplopers liggen de implementatiecijfers hoger.

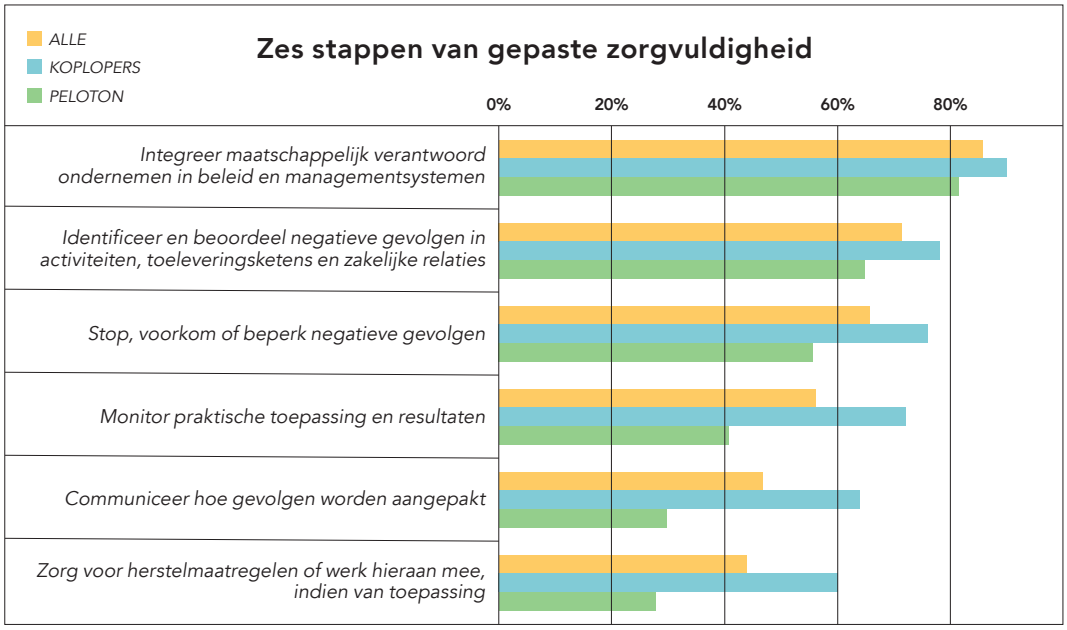
"Het begrijpen van de OESO-richtlijnen, de UNGP's en due diligence is een vak op zich. Zelfs bij koplopers gaat dit moeizaam. Maak het als overheid compacter om het duidelijk te maken aan de massa."

- Fred van Haasteren, NCP

Zes stappen van gepaste zorgvuldigheid

Los van de OESO-richtlijnen en UNGP's is bedrijven ook gevraagd welke van de zes stappen van gepaste zorgvuldigheid tot op heden zijn geïmplementeerd. Onderstaande grafiek toont dat het overgrote deel van de bedrijven claimt de eerste stap (MVO integreren in het beleid) te hebben toegepast. De implementatie van de overige stappen wordt door steeds minder bedrijven geclaimd.

De koplopers, die bij een andere vraag aangeven dat de duurzaamheidsstrategie grotendeels of volledig is geïmplementeerd, lopen bij alle stappen voor op het peloton. Dit verschil wordt steeds groter naarmate de stappen vorderen.

6. Sectorsamenwerking

Sectorsamenwerking heeft als doel om de samenwerking te bevorderen tussen bedrijven binnen een specifieke sector, eventueel in samenwerking met het maatschappelijk middenveld, de overheid en andere stakeholders. Een veelgenoemd voorbeeld is een IMVO-convenant. Bij sectorsamenwerking kan de overheid als initiatiefnemer, aanjager of enkel als participant optreden.

Sectorsamenwerking is een breed gedragen instrument

Uit de enquête blijkt dat sectorsamenwerking voor het verleden, heden en de toekomst tot de meest genoemde overheidsinstrumenten die Internationaal MVO bevorderen behoort. Voor het verleden en het heden wordt dit door bedrijven het meest gekozen als instrument dat van invloed kan zijn hun gedrag. Ook voor de toekomst wordt dit veel gekozen. Dit geldt voor zowel bedrijven die momenteel opereren binnen een sector met een bestaande sectorsamenwerking als bedrijven in andere sectoren. Bedrijven geven aan dat de issues in internationale ketens sectorspecifiek zijn, vandaar dat de aanpak ook sectorspecifiek moet zijn. Daarbij geven ze ook aan dat voor verandering samenwerking door een kritieke massa van medestanders essentieel is.

De waarschijnlijkheid van sectorsamenwerking als invloed op het bevorderen van Internationaal MVO wordt door bedrijven lager geacht dan een aantal van de andere veel genoemde overheidsinstrumenten. Als sectorsamenwerking eenmaal tot stand komt, verwachten bedrijven wel dat dit veel invloed op het gedrag rondom Internationaal MVO zal hebben.

Bedrijven die opereren binnen een sector met vergaande sectorsamenwerking zijn relatief verder in de implementatie van de OESO-richtlijnen, UNGP's en het eigen Internationaal MVO- beleid. Een van de geïnterviewde bedrijven gaf als voorbeeld dat er, om te voldoen aan de afspraken binnen het convenant, extra werknemers zijn aangetrokken om te werken aan de uitvoering van het Internationaal MVO-beleid.

Effectiever voor het peloton

Er is een duidelijke tweesplitsing te vinden tussen koplopers en het peloton. Voor bedrijven in het peloton is sectorsamenwerking een van de twee meest effectieve instrumenten. De koplopers zijn geven juist hogere scores voor andere, veelal bindende, maatregelen.

"De structuur van een convenant geeft een positieve impuls aan samenwerking. Een groot deel van de textielsector is echt in beweging gekomen. Dit vrijwillige initiatief is zeker niet vrijblijvend."

- Linda van Beek, VNO-NCW

Bedrijven uit sectoren waarin samengewerkt wordt geven een hogere score voor zowel de waarschijnlijkheid dat sectorsamenwerking van invloed is als voor de impact op het gedrag dan bedrijven die (nog) niet samenwerken in hun sector.

"Sectorsamenwerking en gepaste zorgvuldigheid binnen de keten zijn twee aan elkaar verbonden aspecten. Oplossingen binnen individuele marktdeelnemers lopen vaak stuk op schaaleffecten; je hebt eenvoudigweg niet de macht en de kracht om in je eentje veranderingen door te voeren in de mate en het tempo waarin je zou willen. Doorvoeren van veranderingen stuit dan op bedrijfs-economische bezwaren. Dit betekent voor vele bedrijven dat ze krachten moeten bundelen om een betere positie tegenover leveranciers in te kunnen nemen."

- Albert Klein Tijssink, Motip Dupli

Uit de interviews blijkt dat vooral kleinere bedrijven voordelen zien bij samenwerking in de sector. Zij zijn veelal te klein om zelf echte verandering teweeg te brengen of om de kennis van de onderliggende problematieken in huis te hebben. Zij geven ook aan dat ze behoefte hebben aan voorlichting en inzicht in ervaringen van andere bedrijven.

Zorgen over concurrentiegevoeligheid

Uit de interviews blijkt dat een aantal van de ondervraagde bedrijven zorgen heeft over concurrentiegevoeligheid bij samenwerking in de sector. Dit is bijvoorbeeld het geval in sectoren waar bedrijven elkaar sterk beconcurreren op prijs. Hierdoor zijn bedrijven minder bereidwillig om als sector gezamenlijk op te trekken en vormt concurrentie een barrière voor samenwerking. Tegelijkertijd stelt een ander deel van de ondervraagde bedrijven dat concurrentiegevoeligheid weinig of geen rol speelt.

Aanbevelingen

Onderzoek of en zo ja hoe sectorsamenwerking te versterken en uit te breiden is.

Jaag dit als overheid aan in sectoren met grotere IMVO-risico's, zoals in 2014 door KMPG vastgesteld. Investeer in leren van de bestaande samenwerkingen en stel deze inzichten beschikbaar voor andere (sector) initiatieven.

Vul sectorsamenwerking aan met een slimme mix van andere instrumenten.

Aanvullende overheidsinstrumenten, zoals belasting, wetgeving en voorlichting kunnen de effectiviteit van sectorsamenwerking versnellen. Vooral voor kleinere bedrijven is dit van belang.

"Niet-bindende instrumenten zoals convenanten of richtlijnen moeten samengaan met druk van buiten en hulp om de transitie te maken."

- Peter Ras, Oxfam Novib

Bewaak dat sectorsamenwerking niet vrijblijvend is of wordt.

Bevorder dat steeds meer bedrijven zich aansluiten bij bestaande convenanten en dat de IMVO-lat voor aangesloten bedrijven stapsgewijs omhooggetrokken wordt. Neem hierbij als overheid zelf ook een actieve rol, bijvoorbeeld door voor relevante sectoren duidelijke criteria te stellen voor maatschappelijk verantwoord inkopen en toe te zien op het daadwerkelijk naleven van deze inkoopcriteria.

"Voor echte verandering is een balans tussen bindende en vrijwillige maatregelen nodig. Voor het stimuleren van IMVO bij de achterblijvers en minder gemotiveerde bedrijven werkt een vrijwillige afspraak niet of onvoldoende."

- Laura Jungmann, Albert Heijn

7. Belasting

De overheid int verschillende soorten belastingen en heeft de mogelijkheid accijns en andere heffingen in te stellen op producten of diensten waarvan zij het gebruik wil stimuleren of ontmoedigen. Voorbeelden gerelateerd aan (Internationaal) MVO zijn milieuheffingen op het gebruik van kolen of accijns op benzine.

Belasting als meest effectieve instrument

Voor de groep bedrijven die belasting hebben gekozen is de waarschijnlijkheid en mate van impact het hoogst van alle instrumenten. Geen enkel ander instrument scoort hoger op deze twee parameters.

> *"Financiële prikkels zijn een belangrijke motivator om dingen wel of niet te doen, zowel voor aanbieders als afnemers. Het zou wel goed zijn als dit gedoseerd gebeurt, zodat aanbieders de kans krijgen om zichzelf en alternatieve business cases te ontwikkelen. Voor internationaal opererende bedrijven komt daar nog bij dat dit over een breed front moet plaats vinden, zodat een gelijk speelveld ontstaat."*
>
> - Albert Klein Tijssink, Motip Dupli

Het instrument belasting wordt het minst vaak van alle instrumenten genoemd voor het verleden. Dit is wellicht te verklaren doordat dit instrument nog niet is ingezet op het gebied van Internationaal MVO. Voor het heden en de toekomst scoort belasting veel hoger op de lijst van instrumenten die ingezet zou kunnen worden door de overheid. De voorbeelden waar bedrijven mee komen in de interviews zijn beperkt, en over het algemeen gerelateerd aan milieu impact in de internationale waardeketen en/of recycling.

Juist effectief voor het peloton

In tegenstelling tot veel andere instrumenten scoort het instrument als effectiever onder bedrijven in het peloton. Zowel de waarschijnlijkheid als de impact op het gedrag van bedrijven wordt door hen hoger ingeschat dan door koplopers.
In tegenstelling tot veel andere instrumenten zijn er geen noemenswaardige verschillen tussen grote en kleine bedrijven.

Uit de interviews blijkt dat dit instrument niet door iedereen als effectief of wenselijk gezien wordt. Waar het ene deel stelt dat bedrijven niet gestraft moeten worden met extra heffingen, zegt het andere deel dat het belasten van milieubelastende producten nuttig en nodig is. Volgens de geinterviewde bedrijven is de uitdaging hierbij om te bepalen wat wel en wat niet moet worden belast. Zonder die duidelijkheid wordt implementatie van het gewenste gedrag door bedrijven en handhaving door de overheid lastig. Een extra complicatie hierbij is het feit dat de IMVO-risico's per sector en soms zelf bedrijf anders zijn.

"Fiscale prikkels zijn belangrijk om bedrijven in beweging te krijgen. Ze komen in beweging als het op agenda komt van de CFO, vooral als er voordeel te behalen valt. Maar fiscale carrots en sticks zijn voor de overheid wel lastig om te operationaliseren."

- Fred van Haasteren, NCP

Aanbeveling

Onderzoek of er Internationaal MVO-thema's zijn die zich lenen voor belastingmaatregelen.

Trek hierbij lering uit de belasting op producten die het milieu belasten.
Houd dit zo eenduidig mogelijk om implementatie door bedrijven en handhaving door de overheid makkelijker te maken.

8. Wet- en regelgeving op gepaste zorgvuldigheid

De overheid kan bindende eisen stellen aan bedrijven op het gebied van gepaste zorgvuldigheid. Wetgeving op het gebied van gepaste zorgvuldigheid refereert naar het proces waarbij bedrijven de eigen risico's op het gebied van mensenrechten, milieu en arbeidsrechten in kaart brengen en ernaar streven om deze te voorkomen, beperken en te stoppen. Een Nederlands voorbeeld hiervan is de Wet zorgplicht kinderarbeid die is aangenomen maar nog niet van kracht is. Ook in andere landen zijn initiatieven op dit gebied, zoals de Franse wet *"Loi Sur le Devoir de Vigilance des Multinationales"* die in 2017 is geïntroduceerd. Een voorbeeld van bestaande wet- en regelgeving op Europees niveau is de 'Conflict Mineral Regulation' die in 2021 van kracht gaat. Binnen de EU wordt nu gesproken over de mogelijkheid van een verplichte wet voor bedrijven op het gebied van gepaste zorgvuldigheid. Tijdens een recente bijeenkomt van de textielindustrie bij de OESO is aangegeven dat een onderzoek hierover binnenkort wordt gepubliceerd.

"Er is een toenemende tendens naar wet- en regelgeving op dit gebied, zoals de Franse due diligence wet."

- Anouk Franck, Oxfam Novib

Meest gekozen instrument voor het heden en de toekomst

Wet- en regelgeving op gepaste zorgvuldigheid is een van de meest genoemde overheidsinstrumenten in de enquête. Ten opzichte van het verleden wordt het instrument voor het heden en de toekomst veel vaker gekozen. Voor de toekomst verwachten bedrijven zelfs dat dit het meest invloedrijke instrument zal zijn.

Wetgeving op gepaste zorgvuldigheid het meest effectief bevonden door koplopers en grote bedrijven

Grote bedrijven kiezen vaker voor wetgeving op gepaste zorgvuldigheid als effectief instrument dan kleine bedrijven. Ook koplopers kiezen vaker voor wetgeving op gepaste zorgvuldigheid. De splitsing tussen groot en klein loopt door binnen het peloton. Grote koplopers verwachten dat zowel de waarschijnlijkheid als de impact groot zullen zijn.

Bedrijven die wetgeving op gepaste zorgvuldigheid als meest belangrijke overheids-instrument hebben gekozen zijn relatief verder in het implementeren van de zes stappen van gepaste zorgvuldigheid. Het is opvallend dat deze groep tegelijkertijd niet persé ook meer bekend is met de OESO-richtlijnen en UNGP's.

Het bepalen van een ondergrens of het verleggen van de lat

In de interviews herhaalde een deel van de ondervraagde bedrijven dat wetgeving op gepaste zorgvuldigheid een effectief instrument kan zijn om een ondergrens op het gebied van Internationaal MVO te bepalen. Zeker voor sectoren waar tot op heden onvoldoende eigen initiatief is genomen. Een ander deel van de bedrijven verwacht dat bindende maatregelen, zoals gepaste zorgvuldigheid, bedrijven kan stimuleren om te lat op het gebied van Internationaal MVO hoger te leggen.

Uitdagingen voor kleine bedrijven

Bedrijven geven aan beperkte capaciteit te hebben om wetgeving op gepaste zorgvuldigheid uit te voeren. De uitdagingen om vanuit het hoofdkantoor in Nederland te begrijpen en anticiperen op wat er in productielanden gebeurd is groot, zowel voor grote als kleine bedrijven. Voor kleine bedrijven is naast de capaciteit ook hun schaal een beperking bij het beïnvloeden van gedrag in hun waardeketen.

"Gepaste zorgvuldigheid is voor kleinere bedrijven lastig. Het is veel lastiger om informatie uit de keten te krijgen of om verandering af te dwingen."

- Albert Klein Tijssink, Motip Dupli

Ook kan de kennis over de IMVO-risico's binnen kleine bedrijven beperkt zijn. Bij veel van deze bedrijven is het thema (I)MVO belegd bij iemand die ook andere taken heeft. Deze groep heeft daarom baat bij voorlichting en ondersteuning. Ook kan sectorsamenwerking helpen om van elkaar te leren en om samen meer invloed in de waardeketen uit te oefenen.

Aanbevelingen

Houd een vinger aan de pols op dit gebied in de EU en omringende landen.

Leer van eerdere bindende maatregelen om de Wet Zorgplicht Kinderarbeid in te richten. En werk samen binnen Europa om een gelijk speelveld te creëren met Europese wetgeving op het gebied van gepaste zorgvuldigheid.

Vul wetgeving aan met andere instrumenten.

Ondersteun bedrijven met duidelijke informatie en verwachtingen op het gebied van Internationaal MVO. Dit kan in de vorm van voorlichting, tools als de IMVO-risicochecker, maar ook door als overheid een duidelijk langetermijnbeleid te formuleren, waarin IMVO-onderwerpen worden van verschillende ministeries met elkaar worden verbonden.

9. Wet- en regelgeving op transparantie

De overheid kan bindende eisen stellen aan bedrijven over de openbaarmaking van financiële en niet-financiële informatie. Op basis van deze informatie krijgen bedrijven en relevante stakeholders inzicht in de internationale keten en kunnen zij derhalve relevante besluiten maken.

In 2013 is de EU-richtlijn voor niet-financiële verslaglegging aangenomen. Deze is in 2017 omgezet in Nederlandse wetgeving, die vanaf 2018 van kracht is voor beurs-genoteerde bedrijven met 500 werknemers of meer en andere bedrijven van openbaar belang. De Nederlandse vertaling van deze EU-richtlijn is redelijk beperkt ingestoken. Binnen het kader van deze richtlijn is ruimte om de wetgeving uit te breiden naar een grotere groep bedrijven en om meer eisen te stellen aan de verslaglegging.

"Transparantie moet een middel zijn, geen doel op zich. Transparantie helpt om inzicht te krijgen in de keten, maar het gaat uiteindelijk om de interventies die je op basis daarvan onderneemt."

- Sascha Steinfeldt, extern adviseur Inproba

Vaker gekozen voor het heden en de toekomst dan voor het verleden

Wetgeving op het gebied van transparantie is een van de meest benoemde overheidsinstrumenten in de enquête. Voor het verleden behaalt het instrument de zesde plaats uit de lijst van 15 instrumenten. Voor het heden en de toekomst geldt het als derde meest gekozen instrument.

"Verslaglegging levert binnen bedrijven een heel goede bijdrage aan verandering. Daarmee krijgt een bedrijf steeds meer inzicht in wat er gedaan moet worden. Zo gaan we van onbewust onbekwaam naar bewust bekwaam."

- (groot bedrijf)

In de interviews geven bedrijven aan dat wet- en regelgeving op het gebied van transparantie maar een beperkt deel van het probleem oplost. Het moet voor bedrijven een middel zijn om issues in kaart te brengen en voortgang te meten en rapporteren, geen doel op zich. Wel wordt het gezien als een middel dat inzicht in de keten en issues vergroot en daarmee tot gedragsverandering kan aanzetten. Een ander voordeel van verplichte verslaglegging dat in de interviews werd genoemd is dat het dan ook onder de aandacht komt bij de CFO en CEO, wat kan leiden tot prioritering van Internationaal MVO binnen het bestuur en het beschikbaar maken van meer menskracht voor de ontwikkeling en implementatie van Internationaal MVO-beleid.

"In de dagelijkse praktijk hebben MVO-managers te weinig macht, tools en resources of een bedrijf daadwerkelijk in beweging te krijgen. Pas als er extern iets gebeurt, krijgt de MVO-manager meer ruimte."

- Fred van Haasteren, NCP

Grote bedrijven en koplopers zien verslaglegging als effectief

De waargenomen verschillen zijn vergelijkbaar met de verschillen voor wetgeving op gepaste zorgvuldigheid. Bedrijven die transparantie als meest belangrijke overheidsinstrument hebben gekozen zijn relatief verder in het implementeren van de zes stappen van gepaste zorgvuldigheid.

Een tweede gelijkenis is dat grote bedrijven wetgeving op transparantie vaker kiezen als effectief instrument dan kleine bedrijven. Uit de interviews blijkt dat kleine bedrijven zich, net als bij gepaste zorgvuldigheid, zorgen maken over hoeveel zicht en invloed zij hebben in de keten. Ook koplopers verwachten dat de kans en de impact op het gedrag van bedrijven groter zal zijn dan bedrijven binnen het peloton.

Aanbeveling

Verken uitbreiding van de bedrijven waarop de wetgeving op het gebied van niet-financiële verslaglegging van toepassing is.

Dit zou kunnen door de wetgeving ook van toepassing te maken op niet beurs-genoteerde grote bedrijven. Uit de toekomstblik in de enquête blijkt dat bedrijven verwachten dat op dit onderwerp de regelgeving zal worden uitgebreid.
Wel is het van belang kleine bedrijven hierbij te ondersteunen met voorlichting en hen proportioneel te belasten.

"Nederland heeft gekozen voor een vrij beperkte invulling van de EU Richtlijn voor Niet-Financiële Verslaglegging. Dit zou nog veel breder getrokken kunnen worden binnen de mogelijkheden van de EU Richtlijn."

- Catelene Passchier, NCP

10. Subsidies

Door subsidies te verschaffen kan de overheid financiële steun bieden aan bedrijven om bepaalde activiteiten te ontwikkelen. Hiermee ondervangt zij een deel van het (economisch) risico van het bedrijf, wat kan resulteren in gedragsverandering.
Een voorbeeld hiervan zijn de IMVO-vouchers; deze bieden MKB-ondernemers 50% korting op advieskosten voor het verduurzamen van hun internationale handelsketen. Ook subsidies aan NGO's wordt door sommige bedrijven genoemd in dit kader.

"IMVO-vouchers hebben ons geholpen om onderzoek in de keten te doen."
- Sascha Steinfeldt, externe consultant Inproba

Minder waarschijnlijk maar met impact
Binnen de top zes van meest effectieve overheidsinstrument behaalt het instrument de laagste score in de enquête voor waarschijnlijkheid. Dit houdt in dat bedrijven van mening zijn dat het instrument een relatief minder grote kans heeft op gedrags-verandering bij bedrijven ten op zichtte van andere instrumenten.

"RVO biedt veel steun voor ondernemers op MVO-gerelateerde onderwerpen. Aan de telefoon blijkt echter dat er veel meer mogelijk is dan er op de website staat."
- Sascha Steinfeldt, extern adviseur Inproba

Grotere waarschijnlijkheid onder kleine bedrijven
Uit de enquête blijkt dat kleine bedrijven een hogere score geven voor de waarschijnlijkheid tot gedragsverandering. Grote bedrijven verwachten juist een grotere impact. Koplopers geven voor zowel de waarschijnlijkheid als de impact tot gedragsverandering een hogere score dan bedrijven in het peloton.

Aanbeveling
Vergroot de bekendheid met IMVO-subsidieregelingen:
Uit de interviews blijkt dat sommige bedrijven niet bekend zijn met de bestaande subsidies die hen kunnen ondersteunen bij Internationaal MVO.

11. Overheidsinkoop & aanbestedingsbeleid

De overheid spendeert jaarlijks meer dan € 70 miljard aan inkopen en aanbestedingen. Zij stelt daarbij criteria en eisen waaraan de verkopende partij moet voldoen om in aanmerking te komen voor een aanbesteding. Hiermee kan de overheid sturing geven aan de markt door gewenst gedrag op het gebied van Internationaal MVO commercieel te belonen. Ook kan de overheid als 'launching customer' optreden voor bedrijven die innovatieve producten en diensten leveren op het gebied van Internationaal MVO.

Kleinere doelgroep, maar wel effectief

Het instrument overheidsinkoop en aanbestedingsbeleid is voor een kleinere groep bedrijven van toepassing. Dat is logisch, omdat niet alle bedrijven rechtstreeks verkopen aan de overheid. Voor deze groep scoort dit instrument wel hoog op zowel de waarschijnlijkheid als de daadwerkelijke impact op het gedrag van bedrijven.

"Veel meer dan het verstrekken van subsidies is een stimulerend inkoopbeleid nodig om ontwikkelingen een kans te geven. De inkoopkracht van de overheid biedt kansen genoeg hiervoor."

- Albert Klein Tijssink, Motip Dupli

Koplopers en kleine bedrijven zien kans bij overheidsinkoop

Er is een duidelijk verschil tussen koplopers en bedrijven binnen het peloton. Binnen het peloton zijn de scores voor zowel de waarschijnlijkheid als de impact lager dan voor de koplopers. Voor kleine bedrijven zijn de scores hoger voor zowel de waarschijnlijkheid en als de impact dan bij bedrijven uit het peloton.

"Practice what you preach. De overheid moet zelf ook internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen, en zelf ook doen wat ze van bedrijven vraagt."

- Marijke Wolfs, ICC

Potentie van het instrument wordt niet ten volle benut

Ondanks de hoge mate van effectiviteit van het instrument geven veel bedrijven aan dat Internationaal MVO een ondergeschikte rol speelt in (de uitvoering van) het inkoop- en aanbestedingsbeleid. Dit zorgt ervoor dat duurzaamheid onvoldoende wordt beloond en dat er een belangrijke economische prikkel vanuit de overheid niet wordt benut. Dit kwam niet alleen duidelijk naar voren uit de interviews en de groepsdiscussie, maar werd ook veel genoemd bij de open vragen in de enquête.

"De overheid zou de factor duurzaamheid beter moeten belonen; niet alleen gebaseerd op beloftes, maar wat op bedrijven al echt doen. In het huidige aanbestedingsproces is dat enorm lastig."

- Martijn de Jong, Groenendijk

Aanbevelingen

Draag zorg voor betere implementatie en handhaving van huidige Maatschappelijke Verantwoord Inkoop-criteria.

Dit is een onderbenut instrument dat bij sommige ondernemers tot frustratie in plaats van motivatie leidt, omdat het niet consequent wordt ingezet. Betere implementatie vergt training voor inkopers en beslissers en de ontwikkeling van meer integraal beleid over de thema's (en dus ministeries) heen.

Breid de categorie van producten uit waarvoor Internationaal MVO-criteria van toepassing zijn.

Streef ernaar om op termijn alle inkopen ook volgens deze criteria te doen om als overheid zelf te doen wat van bedrijven verwacht wordt.

12. Keurmerken & certificering, voorlichting en het delen van *best practices*

Naast de zes hiervoor toegelichte overheidsinstrumenten zijn keurmerken & certificering, voorlichting en delen van *best practices* drie mogelijk interessante instrumenten. Deze instrumenten zijn niet breed genoemd, maar kunnen wel van belang kunnen zijn voor een specifieke doelgroep. Om deze redenen worden deze drie instrumenten in dit hoofdstuk kort belicht.

Keurmerken & certificering

De overheid heeft geen eigen keurmerken op het gebied van Internationaal MVO, maar ondersteunt juist keurmerken van andere, door ze te bekrachtigen (bijvoorbeeld via Milieucentraal) of door ze mede te financieren (zoals UTZ en FSC). Koplopers geven impact op het gedrag van bedrijven een hogere score dan het peloton, terwijl bedrijven in het peloton de waarschijnlijkheid dat het instrument van invloed zal zijn hoger achten.

Voorlichting

Door voorlichting kan de overheid kansen belichten en ondersteuning bieden aan bedrijven om stappen te zetten richting Internationaal MVO. Voorbeelden hiervan zijn de voorlichtingsactiviteiten van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Ook ondersteunt de overheid UN Global Compact en de 'MVO Risico Checker' van MVO Nederland. In de interviews zijn het veelal kleine bedrijven die aangeven behoefte aan en baat te hebben bij dergelijke voorlichting. Dit blijkt ook uit de enquêteresultaten waarbij kleine bedrijven een beduidend hogere score geven voor de waarschijnlijkheid en impact op het gedrag dan grote bedrijven.

> *"De impact van voorlichting en communicatie is beperkt. Wat wel werkt is het wijzen op duurzame marktkansen, zoals RVO dat doet. Wat minder goed werkt is dat de overheid in haar communicatie niet altijd consequent is."*
>
> - Kees Kodde, Greenpeace

Delen van best practices

Het delen van *best practices* refereert naar het delen van bewezen technieken, werkmethoden of activiteiten. Ook voor dit instrument steunt de overheid activiteiten van anderen, zoals de praktijkvoorbeelden van MVO Nederland. Het onderzoek toont aan dat bedrijven geïnteresseerd zijn om van andere bedrijven te leren en dat het hen kan inspireren en motiveren tot nieuwe initiatieven op het gebied van Internationaal MVO.

13. Coherent en langetermijnbeleid en handhaving

Naast de verschillende overheidsinstrumenten die zijn meegenomen in de online enquête, geven bedrijven ook aan dat ze gebaat zijn bij overheidsbeleid dat voor de lange termijn verankerd is en dat coherent samenwerkt over de verschillende ministeries heen. Ook handhaving kwam naar voren als een belangrijk thema in de interviews.

Coherentie van beleid

Bedrijven ervaren het huidige overheidsbeleid niet als coherent op het thema duurzaam ondernemen. Binnen een bedrijf is er meestal één afdeling, één persoon (of zelfs maar een deel van zijn/haar tijd) die duurzaam ondernemen aanjaagt in de organisatie. Echter, de diverse thema's die (wellicht) relevant zijn voor hun MVO-beleid, zijn bij verschillende ministeries belegd. Voorbeelden hier – zoals genoemd door de bedrijven – zijn:

- *Buitenlandse Zaken: Mensenrechten, OESO-richtlijnen, UNGP's, ondersteuning zuidelijke landen middels handelsrelaties*
- *Economische Zaken & Klimaat: CO2-uitstoot, klimaatakkoord*
- *Sociale Zaken: Arbeidsomstandigheden, ILO-principes*
- *Infrastructuur en Waterstaat: Circulariteit*

Gezien de expertise van de verschillende ministeries is dat niet vreemd, maar in de perceptie van de bedrijven is er onvoldoende afstemming tussen de ministeries onderling om de onderwerpen samen te brengen in een coherente visie die de thema's onderling verbindt. Textielbedrijven worden vanuit Buitenlandse Zaken gestimuleerd te werken aan betere arbeidsomstandigheden en handel met bedrijven in landen als Bangladesh en India. Vanuit de circulaire gedachte, stimuleert Infrastructuur en Waterstaat bedrijven om vooral textielstromen in te richten voor hergebruik en recycling; iets dat de handel met Bangladesh doet afnemen.

Thema's als mens en milieu komen binnen bedrijven samen, maar zij ervaren niet dat dit binnen de overheid ook zo is.

> *"Het beleid voor milieumaatregelen wordt gemaakt door andere ministeries dan Buitenlandse Zaken, dat meer op mensenrechten gericht is. Maar ter plekke gaan milieu en sociale kwesties vaak samen."*
>
> - (groot bedrijf)

Ook is voor bedrijven de knip tussen nationaal en Internationaal MVO-beleid niet herkenbaar. Er is doorgaans één beleid, dat onderwerpen binnen en over de grens, voor mens en milieu met elkaar verbindt. De term IMVO is onder experts en NGO's bekend, maar zegt bedrijven heel weinig.

"Het verschil tussen nationaal en internationaal vervaagt."
- (groot bedrijf)

Langetermijnbeleid
Naast de coherentie van beleid, vragen de bedrijven ook om beleid dat verankerd is voor de lange termijn, dat langer houdbaar is dan een regeerakkoord. Dit biedt duidelijkheid en stelt bedrijven beter in staat om te investeren. Een voorbeeld dat in dit kader als positief genoemd werd is de Green Deal van de EU.

"Lange termijnperspectief is van belang bij het verankeren van MVO in bedrijven."
- Fred van Haasteren, NCP

Handhaving en monitoring
Met name in de interviews gaven meerdere bedrijven aan dat het voor wettelijke instrumenten van groot belang is dat er ook monitoring en handhaving wordt ingericht.

"Als de pakkans te klein is, zal een wet niet tot daadwerkelijke gedragsverandering leiden."
- (klein bedrijf)

Om te kunnen handhaven moet ook heel duidelijk zijn wat er van bedrijven gevraagd wordt. Dit is voor een proces als gepaste zorgvuldigheid uiteraard lastiger dan voor een concreet doel als CO2-besparing. De Franse "Loi de vigilance" wordt hierbij als positief voorbeeld aangehaald.

Aanbevelingen
Ontwikkel een langetermijnbeleid dat verder gaat dan één kabinetsperiode.

Ontwikkel een interministerieel, integraal overheidsbeleid op maatschappelijk verantwoord ondernemen, inclusief Internationaal MVO.

14. Stakeholders en factoren

Naast de overheid kunnen ook andere betrokkenen en (externe) factoren invloed hebben op het Internationaal MVO-beleid van bedrijven. Op basis van het literatuuronderzoek is een selectie gemaakt van factoren en stakeholders om mee te nemen in de enquête.

De verwachting vanuit het literatuuronderzoek was dat stakeholders en factoren in verschillende mate van invloed zouden zijn op bedrijven met verschillende karakteristieken. In de enquêteresultaten zijn deze verschillen echter op een beperkt aantal uitzonderingen niet waar te nemen.

Stakeholders

De drie stakeholders die volgens bedrijven de meest positieve invloed kunnen hebben op het gedrag op het gebied van Internationaal MVO zijn:

- ***Consumenten en klanten:*** *zij kunnen bepaalde producten meer gaan kopen. Zo stimuleert de groeiende vraag naar duurzame producten van consumenten en klanten bedrijven om duurzamer te ondernemen.*

"Vanuit klanten ervaren we steeds meer druk om aan te tonen hoe duurzaam onze producten zijn."

- Albert Klein Tijssink, Motip Dupli

- ***Werknemers:*** *werkgevers willen aantrekkelijk blijven voor met name jongere werknemers. En daar hoort vaak een duurzaam profiel bij. Als vertegenwoordiger van het personeel kunnen ook ondernemingsraden een rol spelen.*

"Voor werknemers wordt MVO steeds belangrijker. We willen een actieve bijdrage leveren of laten hun betrokkenheid merken door kritisch te zijn op wat we doen."

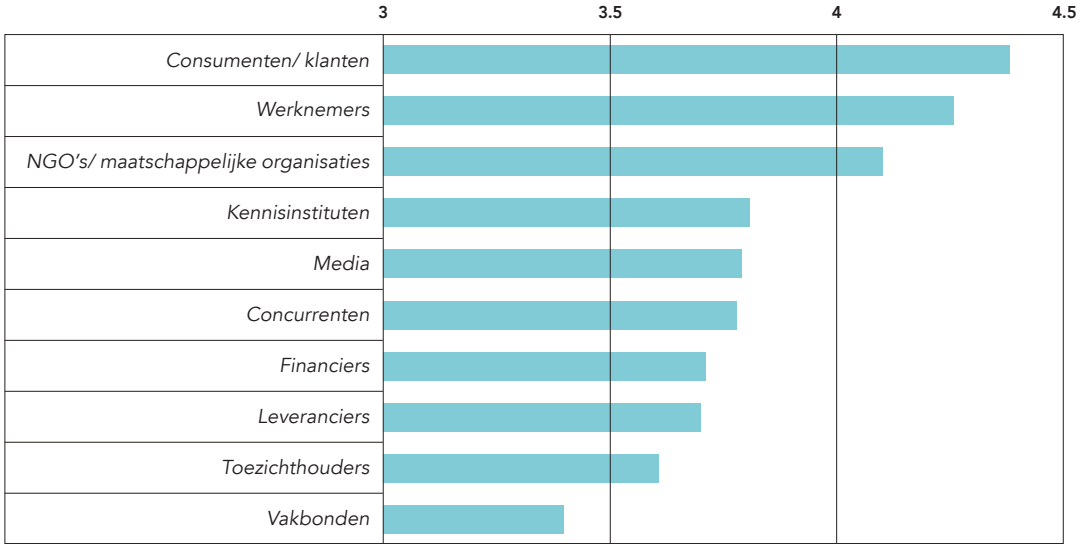
- Ruben Zandvliet, ABN Amro

"De jongere generaties willen voor een bedrijf werken dat duurzaamheid serieus neemt. Vijf jaar geleden moest ik overal enorm aan trekken, nu komen de inkopers vanzelf naar mij toe met ideeën."

- Laura Jungmann, Albert Heijn

- ***NGO's:*** *creëren bewustzijn rond de milieu- en sociale prestatie van bedrijven, en voeren druk uit om bedrijven duurzamer te laten opereren. Acties van NGO's waarin ze bedrijven verantwoordelijk stellen voor milieu- en sociale problemen kunnen bijvoorbeeld leiden tot reputatieschade voor het bedrijf, en kunnen daarom bedrijven dwingen om duurzamer te opereren. Uit de interviews en de enquête blijkt dat dit aan de binnenkant van de bedrijven een positieve invloed heeft om (Internationaal) MVO beter op te pakken.*

"NGO's kunnen een heel positieve invloed uitoefenen op bedrijven op dit gebied. Ze bieden een schat aan ervaring en zijn een waardevolle informatiebron."
- Sascha Steinfeldt, extern adviseur Inproba

Factoren

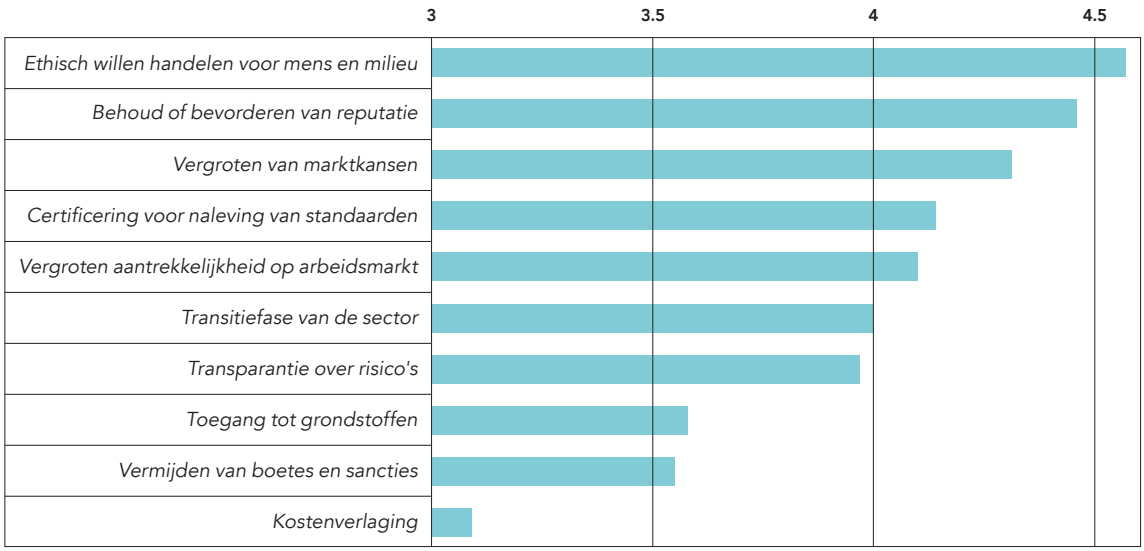
De drie factoren die volgens bedrijven de meeste positieve invloed kunnen hebben op het gedrag op het gebied van Internationaal MVO zijn:

"De top van bedrijven wil echt wel aan de slag met (Internationaal) MVO en brengt zaken in beweging. De vraag is of ze voldoende gemotiveerd zijn om het binnen het bedrijf hoog en breed genoeg te beleggen. Krijgt de MVO-afdeling voldoende power om echte verandering teweeg te brengen?"
- Catelene Passchier, NCP

- ***Ethisch willen handelen:*** *werknemers binnen een bedrijf zijn intrinsiek gemotiveerd om een bijdrage te willen leveren op het gebied van Internationaal MVO zonder dat daar een directe vergoeding tegenover staat. Internationaal MVO hoor je (gewoon) te doen.*

- ***Reputatie:*** *elk bedrijf hecht aan een goede reputatie. Dat is van groot belang, bijvoorbeeld voor klanten, werknemers en financiers. Om hun imago te behouden of verbeteren zetten sommige bedrijven (extra) stappen op het gebied van duurzaam ondernemen.*

- ***Marktkansen:*** *de transitie naar een duurzamere bedrijfsvoering kan marktkansen creëren voor bedrijven. Duurzame producten en diensten, en businessmodellen kunnen innovatie aanjagen. Zo kunnen bedrijven nieuwe duurzame producten op de markt brengen. Hiermee kan een bedrijf zich mogelijk onderscheiden ten opzichte van concurrenten.*

Ethisch willen handelen scoort hoger voor koplopers dan voor bedrijven binnen het peloton. Ook wordt er door koplopers meer waarde gehecht aan het ‘vergroten van aantrekkelijkheid op de arbeidsmarkt’ dan voor bedrijven in het peloton.

Bijlage 1: Methodologie en bereikte doelgroep

De analyses en uitkomsten van dit rapport zijn gebaseerd op de resultaten van het uitgevoerde onderzoek bestaande uit een verkennende fase en een onderzoek onder bedrijven.

Verkennende fase

Dit project is begonnen met literatuuronderzoek interviews met experts.

Voor het literatuuronderzoek zijn er voornamelijk wetenschappelijke artikelen geraadpleegd. Het doel van het literatuuronderzoek was om in kaart te brengen wat bedrijven in beweging brengt richting (Internationaal) maatschappelijk verantwoord ondernemen. De literatuurlijst van het onderzoek is te vinden in bijlage 2.

Ter aanvulling op het literatuuronderzoek is er een aantal persoonlijke semi-gestructureerde interviews afgenomen met experts. De experts zijn gekozen in overleg met het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Een lijst van de geïnterviewde personen is te vinden in het dankwoord. Tijdens de interviews zijn de bevindingen van het literatuuronderzoek getoetst. Dit heeft geleid tot een eerste inzicht in de prioritering van aspecten die bedrijven in beweging brengen richting (internationaal) maatschappelijk verantwoord ondernemen.

De uitkomsten van de verkennende fase zijn toegelicht in een working paper dat heeft gediend als basis voor het verdere onderzoek onder bedrijven.

Onderzoek onder bedrijven

Het onderzoek onder bedrijven is uitgevoerd door middel van een enquête, interviews met vertegenwoordigers van bedrijven, en een groepsdiscussie.

Bedrijfsenquête

De bedrijfsenquête bestaat uit 25 vragen, waarvan 21 meerkeuze- en schaalvragen en 4 open vragen. De meeste vragen zijn gericht op de invloed van overheidsinstrumenten op het gedrag van bedrijven. Ook zijn er vragen over de bekendheid en naleving van de OESO-richtlijnen en de UNGP's, de invloed van stakeholders en de kenmerken van het bedrijf, zoals de grootte en de sector. De volledige vragenlijst is opgenomen als bijlage 3.

De bedrijfsenquête heeft opengestaan van 20 december 2019 tot en met 4 februari 2020. De doelstelling was om een variëteit van bedrijven in grootte, sector en duurzaamheidsniveau deel te laten nemen aan het onderzoek. Bedrijven zijn uitgenodigd mee te doen aan de enquête door VNO-NCW, UN Global Compact, de SER, MVO Nederland, The Terrace en Duurzaam Ondernemen. De enquête is ingevuld door 123 bedrijven. Een later paragraaf in deze bijlage biedt inzicht in de bedrijven die hebben deelgenomen.

Groepsdiscussie

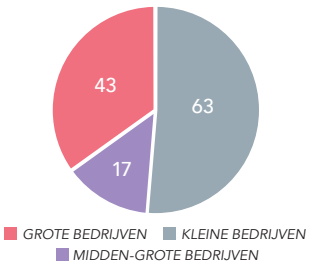
Op 11 februari 2020 is er een semigestructureerde groepsdiscussie gehouden bij VNO-NCW in Den Haag met negen vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven. De deelnemers zijn uitgenodigd door VNO-NCW en door The Terrace. Bij het selecteren van de deelnemers is rekening gehouden met een variëteit in sector, grootte en duurzaamheidsniveau. De sessie werd geleid door Marjolein Baghuis van The Terrace. Tijdens deze discussie zijn de resultaten van de bedrijfsenquête verder uitgediept. Een lijst van de personen die hebben deelgenomen aan de groepsdiscussie is terug te vinden in het dankwoord.

Interviews met vertegenwoordigers van bedrijven

Naast de groepsdiscussie is er ook een aantal personen uit het bedrijfsleven telefonisch geïnterviewd. Bij het benaderen van personen is rekening gehouden met variëteit in sector en grootte van de organisaties waar ze werkzaam zijn om een zo gevarieerd mogelijk beeld te krijgen. De interviews zijn tussen 5 en 17 februari 2020 afgenomen door twee consultants van The Terrace: Marjolein Baghuis en Ümit Duman.
Het betroffen semigestructureerde interviews. Een lijst van de geïnterviewde personen is terug te vinden in het dankwoord.

Deelnemers aan de enquête

In totaal hebben 123 bedrijven de enquête volledig ingevuld. Voor de analyse hebben we deze bedrijven steeds onderverdeeld op grootte en de implementatie van hun duurzaamheidsbeleid.

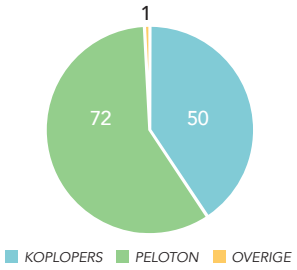

Hiervoor worden de volgende definities gebruikt:

- ***Grote bedrijven:*** *bedrijven met 500 werknemers of meer.*
- ***Kleine bedrijven:*** *bedrijven met 249 werknemers of minder.*

Voor het duurzaamheidsniveau van de bedrijven zijn de volgende definities zijn gebruikt:

- ***Koplopers:*** *bedrijven die claimen dat de duurzaamheidsstrategie grotendeels of volledig is geïmplementeerd; en*
- ***Peloton:*** *bedrijven die claimen dat er losse projecten zijn of recent begonnen is met de implementatie van de duurzaamheidsstrategie.*
- ***Overige:*** *bedrijven die aangeven dat ze nog niet begonnen zijn.*

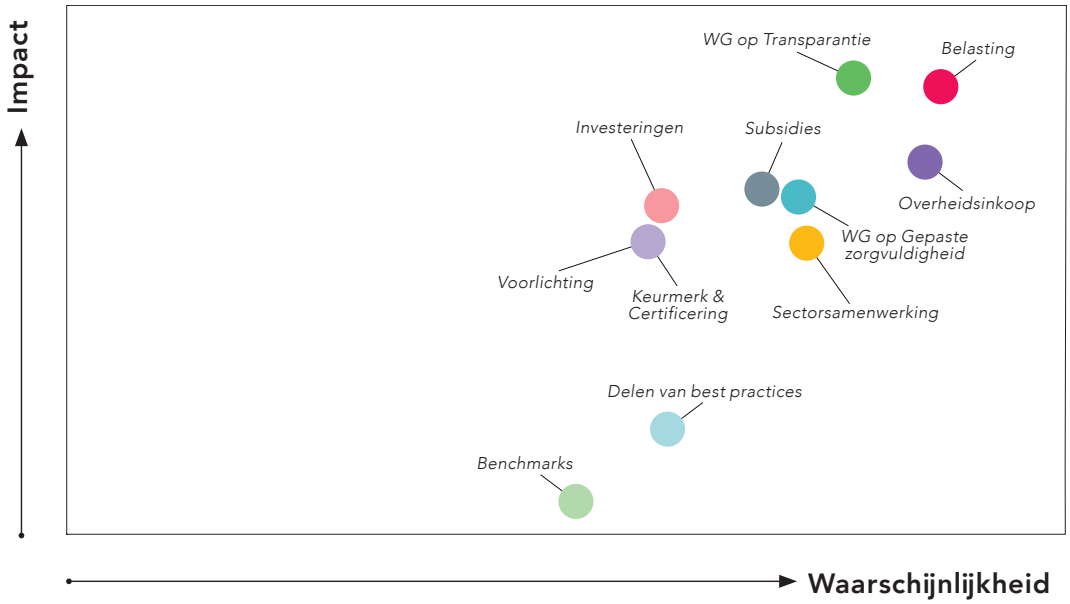
Analyse

Over 15 overheidsinstrumenten is aan de deelnemers van de online enquête gevraagd:

- *Of ze voor het bedrijf van invloed zijn (geweest) in het verleden, heden en de toekomst;*
- *Welke de meeste invloed kunnen hebben op (verbetering) van Internationaal MVO;*
- *Voor de meest invloedrijke instrumenten per bedrijf:*
- *Waarschijnlijkheid: de kans dat het instrument invloed zal hebben op een bedrijf.*
- *Impact: de mate van invloed dat een instrument zal hebben op een bedrijf.*

Voor vier van de 15 instrumenten hebben minder dan 20% van de deelnemers aan de enquête aangegeven dat dit instrument invloed heeft gehad of zou kunnen hebben. Dit zijn exportkredietverzekeringen, handelsmissies, overheidsleningen en garantstellingen. Deze hebben we verder niet meegenomen in de analyse omdat de steekproef te klein was.

Uit de combinatie van de waarschijnlijkheid en impact leiden we de effectiviteit van de instrumenten af. Onderstaande grafiek laat ziet hoe deze zich voor de overige 11 instrumenten onderling verhouden. Zes instrumenten scoren daarbij zowel op impact als waarschijnlijkheid hoger: belasting, wetgeving op transparantie, overheidsinkoop, wetgeving op gepaste zorgvuldigheid, subsidies en sectorsamenwerking. Daarom zijn deze zes instrumenten in dit rapport uitgebreider behandeld. Omdat in de interview en de groepsdiscussie ook vanuit de bedrijven aandacht was voor voorlichting, het delen van best practices en keurmerken, is hier ook kort aandacht aan besteed.

Omdat dit geen representatieve steekproef is hebben we voor alle bevindingen in de analyse steeds onderzocht of er verschillen zijn tussen grote en kleine bedrijven en tussen koplopers en het peloton. Waar nuttig is ook gekeken of de mate van implementatie van gepaste zorgvuldigheid of de deelname aan een vorm van sectorsamenwerking van invloed van invloed op de resultaten is.

Bijlage 2: **Bronnenlijst**

Literatuur

- *Aguinis, H.; Glavas, A. What We Know and Don't Know About Corporate Social Responsibility: A Review and Research Agenda. J. Manag. 2012, 38, 932-968.*
- *Banerjee, S. B., Iyer, E. S. & Kashyap, R. K. (2003). Corporate Environmentalism: Antecedents and Influence of Industry Type. Journal of Marketing, 67, pp. 106-122.*
- *Berrone, P., Fosfuri, A., Gelabert, L., & Gomez-Mejia, L. R. (2013). Necessity as the mother of 'green' inventions: Institutional pressures and environmental innovations. Strategic Management Journal, 34(8), 891-909.*
- *Blombäck, A. & Wigren, C. (2008). Challenging the Importance of Size as Determinant for CSR Activities. Management of Environmental Quality: An International Journal, 20, 3, pp. 255-270.*
- *Change in Context. (2018). Government policy to stimulate international responsible business conduct.*
- *Ecorys (2012). Study on Incentives Driving Improvement of Environmental Performance of Companies.*
- *Engert, S., Rauter, R., & Baumgartner, R. J. (2016). Exploring the integration of corporate sustainability into strategic management: a literature review. Journal of cleaner production, 112, 2833-2850.*
- *EY. (2016). Rapport gedragsbeïnvloeding bij bedrijven.*
- *Gallo, P.J. & Christensen, L.J. (2011). Firm Size Matters: An Empirical Investigation of Organizational Size and Ownership on Sustainability-Related Behaviors. Business & Society, 50, 2, pp. 315-349.*
- *KPMG. (2014). MVO Sector Risico Analyse.*
- *Labuschagne, C. & Brent, A. C. (2005). Sustainable Project Life Cycle Management: the need to integrate life cycles in the manufacturing sector. International Journal of Project Management, 23(2), 159-168.*
- *Longlois, M. (2018). "Human Rights Reporting in France: A Baseline For Assessing The Impact of the Duty of Vigilance Law" Shift*
- *Lozano, R. (2015). A holistic perspective on corporate sustainability drivers. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 22(1), 32-44.*
- *Lozano, R., Nummert, B., & Ceulemans, K. (2016). Elucidating the relationship between sustainability reporting and organisational change management for sustainability. Journal of cleaner production, 125, 168-188.*
- *Melo, T. & Garrido-Morgado, A. (2012). Corporate Reputation: A Combination of Social Responsibility and Industry. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 19, pp. 11-31.*
- *McKinsey Global Survey results. (2010). How Companies Manage Sustainability.*
- *Moore, G. (2001). Corporate Social and Financial Performance: An Investigation in the U.K. Supermarket Industry. Journal of Business Ethics, 34, 3, pp. 299-315.*
- *PwC. (2018). Applying behavioural insights in policies aimed at businesses.*
- *Rahman, A. & Widyasari, K.N. (2008). The Analysis of Company Characteristic Influence toward CSR Disclosure: Empirical Evidence of Manufacturing Companies Listed in JSX. JAAI, 12, 1, pp. 25-35.*
- *Reverte, C. (2009). Determinants of Corporate Social Responsibilty Disclosure Ratings by Spanish Listed Firms. Journal of Business Ethics, 88, pp. 351-366.*
- *Saeed, M. A., & Kersten, W. (2019). Drivers of sustainable supply chain management: identification and classification. Sustainability, 11(4), 1137.*

Bijlage 3: Vragenlijst van de enquête onder bedrijven

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Bedrijfsenquête

*** 1. Is uw bedrijf actief in het buitenland?**

- ◯ Ja
- ◯ Nee

De volgende vragen gaan over de activiteiten binnen uw sector en bedrijf op het gebied van duurzaamheid bij internationaal zakendoen. Het gaat daarbij om het rekening houden met risico's voor mens en milieu, zoals kinderarbeid of het niet betalen van een leefbaar loon. Kies het antwoord dat het meeste van toepassing is.

*** 2. In hoeverre is er in uw sector samenwerking op het thema duurzaamheid?**

Er gebeurt niets op sectorniveau	Sector is recent begonnen met losse projecten	Er is een initiatief voor een sectorwijd samenwerkingsverband	Er is een sectorovereenkomst getekend	De sectorovereenkomst wordt actief nageleefd	Weet ik niet/geen mening
◯	◯	◯	◯	◯	◯

*** 3. Hoe ver is uw bedrijf met het integreren van duurzaamheid in de bedrijfsvoering?**

(Nog) niet begonnen	Losse projecten	Er is een duurzaamheidsstrategie	Er is begonnen met de implementatie van de duurzaamheidsstrategie	De duurzaamheidsstrategie is grotendeels of volledig geïmplementeerd	Weet ik niet/geen mening
◯	◯	◯	◯	◯	◯

* 4. Internationaal zijn er normen hoe een bedrijf bij het internationaal zakendoen rekening kan houden met mens en milieu (zoals risico's op kinderarbeid of het niet betalen van een leefbaar loon). Het handelen volgens deze normen heet ook wel Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO). Deze normen kennen verschillende stappen, zogeheten stappen van **'gepaste zorgvuldigheid'**. Welke van de onderstaande stappen zijn voor uw bedrijf van toepassing? Indien er meerdere stappen van toepassing zijn dan kunt u meerdere antwoorden geven.

- [ ] Integreer maatschappelijk verantwoord ondernemen in beleid en managementsystemen
- [ ] Identificeer en beoordeel negatieve gevolgen in activiteiten, toeleveringsketens en zakelijke relaties
- [ ] Stop, voorkom of beperk negatieve gevolgen
- [ ] Monitor praktische toepassing en resultaten
- [ ] Communiceer hoe gevolgen worden aangepakt
- [ ] Zorg voor herstelmaatregelen of werk hieraan mee, indien van toepassing
- [ ] Geen van allen

In de volgende vragen wordt er gekeken naar het gebruik van specifieke richtlijnen die internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen bevorderen.

* 5. Hoe bekend zijn de OESO-richtlijnen en UNGP's binnen het **bestuur** van uw bedrijf

Helemaal niet bekend				Heel erg bekend	Weet ik niet/ geen mening
○	○	○	○	○	○

* 6. Kies per richtlijn een score tussen de 1 (richtlijnen zijn niet bekend) tot 5 (volledig geïmplementeerd). Weet u niet of één van de onderstaande termen of richtlijnen van toepassing is voor **uw bedrijf**, kies dan "Weet ik niet/geen mening".

	Richtlijnen zijn niet bekend	Richtlijnen zijn bekend maar geen onderdeel van het beleid	Er is begonnen met de implementatie	Richtlijnen zijn grotendeels geïmplementeerd	Volledig geïmplementeerd	Weet ik niet/ geen mening
OESO-richtlijnen voor multilaterale ondernemingen	○	○	○	○	○	○
United Nations Principles for Business and Human Rights (UNGPs)	○	○	○	○	○	○

* 7. In de volgende vraag wordt er gekeken welke **factoren** van invloed zijn geweest / kunnen zijn op internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen door uw bedrijf.
Geef per factor een score aan tussen de 1 (Zeer negatieve invloed) tot 5 (Zeer positieve invloed). Weet u niet welke invloed een factor hierop heeft voor uw bedrijf, kies dan “Weet ik niet/geen mening”.

	Zeer negatieve invloed	Beperkte negatieve invloed	Geen invloed	Beperkte positieve invloed	Positieve invloed	Weet ik niet/ geen mening
Behoud of bevorderen van reputatie	○	○	○	○	○	○
Vermijden van boetes en sancties	○	○	○	○	○	○
Toegang tot grondstoffen	○	○	○	○	○	○
Vergroten van marktkansen	○	○	○	○	○	○
Kostenverlaging	○	○	○	○	○	○
Transparantie over risico's	○	○	○	○	○	○
Certificering voor naleving van standaarden	○	○	○	○	○	○
Ethisch willen handelen voor mens en milieu	○	○	○	○	○	○
Vergroten aantrekkelijkheid op arbeidsmarkt	○	○	○	○	○	○
Transitiefase van de sector	○	○	○	○	○	○

* 8. In de volgende vraag wordt er gekeken welke **andere partijen of betrokkenen** van invloed zijn geweest of kunnen zijn op internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen door uw bedrijf.
Geef per partij of betrokkene een score aan tussen de 1 (Zeer negatieve invloed) tot 5 (Zeer positieve invloed). Weet u niet welke invloed een partij of betrokkene heeft op uw bedrijf, kies dan “Weet ik niet/geen mening”.

	Zeer negatieve invloed	Beperkte negatieve invloed	Geen invloed	Beperkte positieve invloed	Positieve invloed	Weet ik niet/ geen mening
Consumenten/ klanten	○	○	○	○	○	○
NGO’s/ maatschappelijke organisaties	○	○	○	○	○	○
Financiers	○	○	○	○	○	○
Toezichthouders	○	○	○	○	○	○
Media	○	○	○	○	○	○
Vakbonden	○	○	○	○	○	○
Leveranciers	○	○	○	○	○	○
Concurrenten	○	○	○	○	○	○
Kennisinstituten	○	○	○	○	○	○
Werknemers	○	○	○	○	○	○

* 9. Hoe kan de overheid stimuleren dat uw bedrijf internationaal maatschappelijk verantwoord onderneemt? Geef hierop een toelichting en/of een voorbeeld in maximaal 200 woorden.

* 10. Hieronder staat een lijst met **overheidsinstrumenten** die (kunnen) worden ingezet om maatschappelijk verantwoord ondernemen te stimuleren, inclusief het bevorderen van het naleven van de OESO-richtlijnen en de UNGP's.
Kies voor ieder van de onderstaande overheidsinstrumenten of ze voor uw bedrijf specifiek van invloed zijn (geweest). Is een instrument op verschillende momenten van invloed geweest, dan kunt u meerdere antwoorden geven.

	Niet	In het verleden	Nu	In de toekomst
Benchmarks en ranglijsten: koplopers publiekelijk aanprijzen en wanpresteerders publiekelijk aanspreken	☐	☐	☐	☐
Delen van best practices: delen van bewezen technieken, werkmethoden of activiteiten	☐	☐	☐	☐
Voorlichting: kansen belichten en ondersteuning bieden	☐	☐	☐	☐
Keurmerk & Certificering: informeren over en accrediteren van keurmerken en certificering	☐	☐	☐	☐
Sectorsamenwerking: bevorderen van samenwerking tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheid en andere stakeholders om op sectorniveau resultaat te behalen	☐	☐	☐	☐
Wet- en regelgeving: Gepaste zorgvuldigheid; eisen stellen om belangrijke risico's in de waardeketen in kaart te brengen	☐	☐	☐	☐
Wet- en regelgeving: Transparantie; eisen stellen voor de openbaarmaking van vooraf bepaalde informatie	☐	☐	☐	☐

	Niet	In het verleden	Nu	In de toekomst
Handelsmissies: IMVO-eisen stellen voor deelname aan handelsmissies	☐	☐	☐	☐
Investeringen: IMVO-eisen stellen bij financiering van projecten en ondernemingen	☐	☐	☐	☐
Subsidies: financiële steun bieden om vooraf bepaalde activiteiten te ontwikkelen.	☐	☐	☐	☐
Exportkredietverzekering: IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van een verzekering	☐	☐	☐	☐
Overheidsleningen: IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van leningen	☐	☐	☐	☐
Belasting/accijns/heffing: instellen van een gedwongen bijdrage om bepaald gedrag te ontmoedigen	☐	☐	☐	☐
Garantstelling: stimuleren van gewenst gedrag door het gedeeltelijk dragen van het (financiële) risico	☐	☐	☐	☐
Overheidsinkoop & aanbestedingen: stellen van IMVO-eisen aan leveranciers	☐	☐	☐	☐

11. Zijn de activiteiten op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen aangescherpt binnen uw bedrijf aan de hand van één of meerdere overheidsinstrumenten?
Geef hierop een toelichting en/of een voorbeeld (in maximaal 200 woorden). Heeft u geen (passend) antwoord, laat deze vraag dan open.

* 12. Kies uit onderstaande lijst de overheidsinstrumenten die de meest invloed kunnen hebben op (verbetering van) internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen binnen uw bedrijf. Selecteer minimaal 2 en maximaal 5 van de onderstaande overheidsinstrumenten.

- [ ] **Benchmarks en ranglijsten:** koplopers publiekelijk aanprijzen en wanpresteerders publiekelijk aanspreken
- [ ] **Delen van best practices:** delen van bewezen technieken, werkmethoden of activiteiten
- [ ] **Voorlichting**: kansen belichten en ondersteuning bieden
- [ ] **Keurmerk & Certificering:** informeren over en accrediteren van keurmerken en certificering
- [ ] **Sectorsamenwerking**: bevorderen van samenwerking tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheid en andere stakeholders om op sectorniveau resultaat te behalen
- [ ] **Wet- en regelgeving: Gepaste zorgvuldigheid;** eisen stellen om belangrijke risico's in de waardeketen in kaart te brengen
- [ ] **Wet- en regelgeving: Transparantie;** eisen stellen voor de openbaarmaking van vooraf bepaalde informatie
- [ ] **Handelsmissies**: IMVO-eisen stellen voor deelname aan handelsmissies
- [ ] **Investeringen:** IMVO-eisen stellen bij financiering van projecten en ondernemingen
- [ ] **Subsidies:** financiële steun bieden om vooraf bepaalde activiteiten te ontwikkelen.
- [ ] **Exportkredietverzekering:** IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van een verzekering
- [ ] **Overheidsleningen:** IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van leningen
- [ ] **Belasting/accijns/heffing:** instellen van een gedwongen bijdrage om bepaald gedrag te ontmoedigen
- [ ] **Garantstelling:** stimuleren van gewenst gedrag door het gedeeltelijk dragen van het (financiële) risico
- [ ] **Overheidsinkoop & aanbestedingen:** stellen van IMVO-eisen aan leveranciers

De volgende vragen gaan dieper in op de door u geselecteerde overheidsinstrumenten.

* 13. In hoeverre denkt u dat de onderstaande overheidsinstrumenten zullen leiden tot (verbeterd) internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen door uw bedrijf?

	Zeer kleine kans				Zeer grote kans
Benchmarks en ranglijsten: koplopers publiekelijk aanprijzen en wanpresteerders publiekelijk aanspreken	○	○	○	○	○
Delen van best practices: delen van bewezen technieken, werkmethoden of activiteiten	○	○	○	○	○
Voorlichting: kansen belichten en ondersteuning bieden	○	○	○	○	○
Keurmerk & Certificering: informeren over en accrediteren van keurmerken en certificering	○	○	○	○	○
Sectorsamenwerking: bevorderen van samenwerking tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheid en andere stakeholders om op sectorniveau resultaat te behalen	○	○	○	○	○
Wet- en regelgeving: Gepaste zorgvuldigheid; eisen stellen om belangrijke risico's in de waardeketen in kaart te brengen	○	○	○	○	○
Wet- en regelgeving: Transparantie; eisen stellen voor de openbaarmaking van vooraf bepaalde informatie	○	○	○	○	○
Handelsmissies: IMVO-eisen stellen voor deelname aan handelsmissies	○	○	○	○	○
Investeringen: IMVO-eisen stellen bij financiering van projecten en ondernemingen	○	○	○	○	○

	Zeer kleine kans				Zeer grote kans
Subsidies: financiële steun bieden om vooraf bepaalde activiteiten te ontwikkelen.	○	○	○	○	○
Exportkredietverzekering: IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van een verzekering	○	○	○	○	○
Overheidsleningen: IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van leningen	○	○	○	○	○
Belasting/accijns/heffing: instellen van een gedwongen bijdrage om bepaald gedrag te ontmoedigen	○	○	○	○	○
Garantstelling: stimuleren van gewenst gedrag door het gedeeltelijk dragen van het (financiële) risico	○	○	○	○	○
Overheidsinkoop & aanbestedingen: stellen van IMVO-eisen aan leveranciers	○	○	○	○	○

* 14. Stel dat de onderstaande overheidsinstrumenten worden ingezet om internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen te stimuleren. Hoe **groot is de invloed** per overheidsinstrument op uw bedrijf?

	Zeer klein				Zeer groot
Benchmarks en ranglijsten: koplopers publiekelijk aanprijzen en wanpresteerders publiekelijk aanspreken	○	○	○	○	○
Delen van best practices: delen van bewezen technieken, werkmethoden of activiteiten	○	○	○	○	○
Voorlichting: kansen belichten en ondersteuning bieden	○	○	○	○	○
Keurmerk & Certificering: informeren over en accrediteren van keurmerken en certificering	○	○	○	○	○

	Zeer klein				Zeer groot
Sectorsamenwerking: bevorderen van samenwerking tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheid en andere stakeholders om op sectorniveau resultaat te behalen	○	○	○	○	○
Wet- en regelgeving: Gepaste zorgvuldigheid; eisen stellen om belangrijke risico's in de waardeketen in kaart te brengen	○	○	○	○	○
Wet- en regelgeving: Transparantie; eisen stellen voor de openbaarmaking van vooraf bepaalde informatie	○	○	○	○	○
Handelsmissies: IMVO-eisen stellen voor deelname aan handelsmissies	○	○	○	○	○
Investeringen: IMVO-eisen stellen bij financiering van projecten en ondernemingen	○	○	○	○	○
Subsidies: financiële steun bieden om vooraf bepaalde activiteiten te ontwikkelen.	○	○	○	○	○
Exportkredietverzekering: IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van een verzekering	○	○	○	○	○
Overheidsleningen: IMVO-eisen stellen bij het verstrekken van leningen	○	○	○	○	○
Belasting/accijns/heffing: instellen van een gedwongen bijdrage om bepaald gedrag te ontmoedigen	○	○	○	○	○
Garantstelling: stimuleren van gewenst gedrag door het gedeeltelijk dragen van het (financiële) risico	○	○	○	○	○
Overheidsinkoop & aanbestedingen: stellen van IMVO-eisen aan leveranciers	○	○	○	○	○

De laatste set aan vragen gaan over uw rol binnen de organisatie en kenmerken van uw bedrijf.

*** 15. In welke sector is uw bedrijf actief?**

- ◯ Bouw
- ◯ Chemie
- ◯ Detailhandel
- ◯ Energie
- ◯ Financiële sector
- ◯ Groothandel
- ◯ Hout en papier
- ◯ Land- en tuinbouw
- ◯ Media
- ◯ Metaal/ Elektronica
- ◯ Olie en Gas
- ◯ Textiel en kleding
- ◯ Transport en logistiek
- ◯ Voedingsmiddelen
- ◯ Overige, namelijk:

*** 16. Hoeveel werknemers heeft uw bedrijf?**

- ◯ Meer dan 500 werknemers
- ◯ Tussen de 250 en 499
- ◯ Tussen de 50 en 249
- ◯ Minder dan 50 werknemers

*** 17. Onder welke categorie schaart u uw bedrijf?**

- ◯ Business-to-Consumer (B2C): Verkoop van producten of diensten is gericht op de consumentenmarkt.
- ◯ Business-to-Business (B2B): Verkoop van producten of diensten is gericht op de zakelijke markt.

*** 18. Wat levert uw bedrijf aan uw klanten?**

- ◯ Producten
- ◯ Diensten en/of activiteiten
- ◯ Beide

*** 19. Heeft uw bedrijf (dochter)ondernemingen in het buitenland?**

- ◯ Ja
- ◯ Nee

* 20. Wat is de belangrijkste afzetmarkt voor uw bedrijf?

- ◯ Nederland
- ◯ Ander land binnen de EU
- ◯ Buiten de EU

* 21. Is uw bedrijf in Nederlands of buitenlands eigendom?

- ◯ (Merendeel) Nederlands eigendom
- ◯ (Merendeel) buitenlands eigendom

* 22. Hoe ziet de eigendomsstructuur van uw bedrijf eruit?

- ◯ Particulier eigenaarschap door oprichters en/of bestuurders
- ◯ Particulier eigenaarschap door oprichters en private investeerders
- ◯ Beursnotering
- ◯ Anders, namelijk:

23. Wat is uw functietitel?

* 24. Binnen welke afdeling bent u werkzaam?

- ◯ Marketing
- ◯ Operations
- ◯ Inkoop
- ◯ Communicatie
- ◯ Overige (geef nadere toelichting)
- ◯ Duurzaamheid
- ◯ Finance & accounting
- ◯ HR
- ◯ ICT

U bent aan het einde gekomen van deze enquête. Hartelijk dank voor de tijd en bijdrage aan het onderzoek.

Dankwoord

Dit project was niet mogelijk geweest zonder de inzet en ondersteuning van een aantal mensen bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Heel hartelijk dank aan:

- Aline van Veen
- Filip Clevers
- Marthe Harkema
- Jeroen Verburg
- Wouter Schnitzler
- Karel Brasser

Geïnterviewde experts

- Ministerie van Economische Zaken Behavioral Insights Team: Evelien van de Veer
- Greenpeace: Kees Kodde
- International Chamber of Commerce: Marijke Wolfs
- MVO Nederland: Petra Veeneman, Meine van der Graaf
- Nationaal Contact Punt: Catelene Passchier, Fred van Haasteren
- Oxfam Novib: Anouk Franck, Peter Ras
- VNO-NCW/MKB Nederland/UNGC: Linda van Beek

Deelnemers aan de groepsdiscussie

- ASICS Europe: Romy Miltenburg
- Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie: Lysanne van der Lem
- Friesland Campina: Taco Kingma
- MVO Nederland: Sanne Swinkels
- Partner in Duurzaamheid: Wouter Winters
- Unilever (voormalig), VNO-NCW (voormalig): Willem-Jan Laan
- Het rolmodellenbureau: Fatima Akchar

Geïnterviewde vertegenwoordigers van het bedrijfsleven

- ABN-AMRO: Ruben Zandvliet
- Albert Heijn: Laura Jungmann
- Baril Coatings: Joost Broeders
- Felyx: Daan Wijnants
- Groenendijk Bedrijfskleding: Mark Sluijs
- Inproba: Sascha Steinfeldt
- Motip Dupli: Albert Klein Tijssink
- Omoda: Marlinde Baan